

УДК 378.016:811.161.2

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-11\(17\)-1184-1195](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-11(17)-1184-1195)

Фурман Ольга Федорівна кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри соціально-гуманітарних наук, Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія, вул. Наукового містечка, 59, м. Запоріжжя, 69000, тел.: (061) 283-20-01, orcid.org/0000-0003-4353-6166

ФОРМУВАННЯ МОВНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА

Анотація. У статті порушено проблему формування мовно-комунікативної компетентності педагога. Зазначено, що в останні роки суттєво знизився рівень мовно-мовленнєвої підготовки студентів педагогічних спеціальностей. Об'єктивними причинами академічних втрат визначено пандемію та війну, недостатній конкурсний відбір на педагогічні спеціальності.

Зазначено, що комунікативну компетентність слід розглядати не лише через спілкування, але й у системі когнітивного пізнання. Видимий акт комунікації є результатом сформованої у свідомості педагога системи світоглядних поглядів, здобуття різногалузевих знань, у тому числі й мовних, засвоєння загальнолюдських цінностей та знань з культурології, норм моралі тощо.

Комунікативна компетентність – комплексне поняття, складовими якого є як психолого-педагогічні, так і лінгвістичні чинники. Таку компетентність не можливо сформувати лише на дисциплінах мовної підготовки. Лише цілісний навчально-виховний процес спроможний розвинути мовну особистість педагога. Формування такої компетентності розтягнуте в часі, протікає через діалог усіх дисциплін, не завершується навчанням в закладі освіти.

Стверджено, що мовна підготовка майбутніх педагогів повинна тривати впродовж усього періоду навчання. Вона містить елементи філологічної освіти. Учитель початкової та спеціальної освіти має бути обізнаним з даними лінгвістики, мовознавства, літературознавства, фольклористики, текстології, риторики тощо. Це зумовлено особливістю педагогічної діяльності – окрім здатності якісно комунікувати, мова для вчителя є основою змісту мовно-літературної освітньої галузі.

Визначено, що сформована на належному рівні мовно-комуніка-

тивна компетентність педагога є важливою частиною його професійного становлення, умовою реалізації в професії. Вона не є сталою, динамічна, перебуває в постійному розвитку, повинна піддаватися самооцінці та корекції.

Заклад освіти має сприяти формуванню мовно-комунікативної компетентності здобувачів освіти педагогічних спеціальностей через удосконалення освітньої професійної програми та навчальних планів.

Ключові слова: мовно-комунікативна компетентність, вчитель початкових класів, мовні знання, мовна особистість педагога, мовно-літературна освітня галузь, спілкування.

Furman Olha Fedorivna Candidate of Philology Sciences, senior lecturer of social and human sciences, Khortytsia National Academy, Science Campus St., 59, Zaporizhzhya, tel.: (061)283-20-01, orcid.org/0000-0003-4353-6166

FORMATION OF LANGUAGE AND COMMUNICATIVE COMPETENCE OF THE TEACHER

Abstract. The article deals with the problem of formation of linguistic and communicative competence of the teacher. It is noted that in recent years the level of language and speech preparation of students of pedagogical specialties has significantly decreased. The objective causes of academic losses are the pandemic and the war, insufficient competitive selection for pedagogical specialties.

It was determined that communicative competence should be considered not only through communication, but also in the system of cognitive cognition. The visible act of communication is the result of the system of worldviews formed in the teacher's mind, the acquisition of multidisciplinary knowledge, including linguistic knowledge, the assimilation of universal human values and knowledge of cultural studies, moral norms, etc.

It is asserted that communicative competence is a complex concept, the components of which are both psychological and pedagogical and linguistic factors. Such competence cannot be formed only in the disciplines of language training. Only a holistic educational process is capable of developing the language personality of a teacher. The formation of such competence is stretched over time, flowing through the dialogue of all disciplines.

It is noted that the language training of future teachers should continue throughout the entire period of education of the students. It contains elements

of philological education. A teacher of elementary and special education should be familiar with the data of linguistics, literary studies, folkloristics, textology, rhetoric, since language for the teacher is the basis of the content of the linguistic and literary educational field.

It is asserted that the teacher's linguistic and communicative competence formed at the appropriate level is an important part of his professional formation, a condition for realization in the profession. It is not stable, it is dynamic, it is in constant development, it should be subjected to self-evaluation and correction.

Keywords: linguistic and communicative competence, linguistic knowledge, linguistic personality of the teacher, linguistic and literary educational field, communication, key and subject competences.

Постановка проблеми. Стандарт вищої освіти України зі спеціальності 013 “Початкова освіта” визначає, що в процесі професійної діяльності педагог повинен володіти компетентністю спілкуватися державною та іноземною мовами як усно, так і письмово (СК-1), здатністю до інтеграції та реалізації предметних знань з мови як основи змісту мовно-літературної освітньої галузі (СК-3), здатністю управляти власними емоційними станами, налагоджувати конструктивну та партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу, здатністю доносити інформацію, ідеї, проблеми, рішення, власний досвід та аргументувати їх на засадах партнерської взаємодії в умовах початкової школи (СК-12) [1]. Така характеристика мовно-мовленнєвої особистості фахівця з початкової освіти передбачає не лише орієнтування в ситуаціях спілкування, уміння вибрати певну комунікативну стратегію, організацію монологічної, діалогічної та полілогічної форми спілкування з молодшими школярами та партнерами, але й знання всіх рівнів тієї мови, якою буде відбуватися педагогічна взаємодія. Тобто йдеться як про психоло-педагогічний та моральний аспекти комунікації, так і про мовно-мовленнєві знання та вміння педагога, які становлять основу його професійної діяльності.

За нашими спостереженнями, в останні роки суттєво знизився рівень мовно-мовленнєвої підготовки студентів педагогічних спеціальностей. Об'єктивними причинами академічних втрат вважаємо соціальні виклики – пандемію та війну, які послабили міжособистісну взаємодію між студентством і викладачами через упровадження безперервної дистанційної освіти; недостатній конкурсний відбір під час вступу через втрату популярності професії педагога в українському суспільстві.

Водночас онлайн-освіта має певні надбання, оскільки посилила значущість вміння працювати самостійно, бути вмотивованим в здобутті професії (бо лише свідомі можуть навчатися без посиленого контролю, організувати свій час), обговорювати та розуміти власні академічні проблеми, приймати рішення тощо. На часі вивчення змісту таких досягнень та втрат, коригування змісту мовного навчання, шляхів удосконалення мовно-мовленнєвої підготовки майбутніх педагогів.

Посилюють важливість розгляду зазначеної проблеми реалії сучасного світу: висока конкурентність фахівців на ринку праці, зростання соціальної ролі молодого людини, необхідність розвитку вмінь комунікативно взаємодіяти в спільноті, виявляти й презентувати себе, критично й творчо мислити в процесі виконання професійних завдань. Зазначені аспекти мотивують педагога до якісного опанування мовою, формування навичок спілкування. Для цього необхідно розвинути компетентності користуватися засобами мови для словесного оформлення думки в різних життєвих ситуаціях під час професійного спілкування. Для вчителя початкових класів мова як знакова система є не лише засобом реалізації предметних знань з дисциплін усіх академічних галузей, а й є об'єктом вивчення, дослідження, що значно активізує важливість формування мовно-комунікативної компетентності для педагога початкової освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність поняття “комунікативна компетентність” висвітлювали вітчизняні науковці, як-от: Ф. Бацевич, О. Максимова, М. Заброцький, В. Трохименко, Ю.Ємельянова, М. Оліяр та ін. Означене питання опрацьоване лінгвістами, психологами, педагогами та ін. Однак назріла необхідність переосмислення значущості формування мовно-комунікативної компетентності на сучасному етапі розвитку українського соціуму через суттєве зниження рівня мовних знань здобувачів освіти педагогічних спеціальностей.

Мета статті – окреслити змістове наповнення мовно-комунікативної компетентності студентів педагогічних спеціальностей, визначити умови її вдосконалення на сучасному зрізі розвитку вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. У контекст зазначеної проблеми потрапляє поняття “комунікативна компетентність”, яке в українській науці вивчене доволі широко й ґрунтовно. Так, Ф. Бацевич вважає комунікативну компетентність кінцевим результатом мовного навчання, його основною метою. На думку науковця, вона є найбільш

значущою компетентністю людини, поєднує в собі всі інші [2, с. 126]. Погоджуємося з цією думкою, оскільки реалізація змістового наповнення всіх компетентностей відбувається через слово, а професійне становлення особистості залежить від навичок soft skills (у контексті нашого розгляду це навички активного слухання, вербального та невербального спілкування, письмової комунікації, презентаційні навички тощо). Так, реалізовувати свої права й обов'язки як члена суспільства, зберігати та примножувати його моральні, культурні, наукові цінності й досягнення, працювати в команді, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт тощо можливе лише за умови сформованості комунікативної компетентності.

О. Максимова комунікативну компетентність розглядає як “сукупність знань, умінь і навичок, які проявляються в комунікативних діях та забезпечують ефективність взаємодії з оточуючими” [3]. Дослідниця аналізує вербальну та невербальну комунікацію, стилі спілкування, акцентує увагу на найбільш доцільному з них для педагога – демократичному, який забезпечує суб'єкт-суб'єктну взаємодію. Спираючись на дослідження вітчизняних науковців, зазначає комунікативні якості, якими повинен бути наділений вчитель початкових класів (емпатія і рефлексія, справедливість, чуйність, контактність, вміння слухати, соціальна сміливість, тактовність, реактивність, сугестивність, комунікабельність, толерантність, гнучкість і делікатність, спрямованість на відкрите й ефективне спілкування, здатність швидко встановлювати контакт, візуальність та красномовність, саморегуляція). Водночас зазначає, що такі якості вчителя, як замкненість, зайва сором'язливість, дратівливість, агресивність, песимізм негативно впливають на педагогічну взаємодію [3].

М. Заброцький та В. Трохименко аналізують комунікативну компетентність з точки зору психології, вважають її ідейно-моральною категорією. Дослідники зазначають, що вона “... регулює всю систему ставлень людини до природного і соціального світу, а також до самого себе як синтезу цих двох світів” [4]. Враховуючи думку Ю. Ємельянова, науковці зазначають, що така компетентність формується в соціумі, спираючись на потреби та цінності особистості, на здатність сприймати довкілля об'єктивно та без упереджень, передбачає готовність особистості пізнавати нове, знати норми і цінності інших соціальних груп і культур, розуміти свої почуття й психічні стани, коригувати власне ставлення до навколишнього світу тощо [4]. Їхня думка суголосна із сучасним розумінням процесу навчання, у якому академічні знання мають формуватися спільно із соціально-емоційними навичками

(СЕН), адже комунікуючи, педагог має бути наділеним вмінням виявляти емпатію, розуміти мотиви поведінки учнівства, вміти вибрати відповідну стратегію взаємодії відповідно до вікових та індивідуальних особливостей дитини, культурних та релігійних цінностей її родини тощо. І цього вчити учнівство.

М. Оліяр обгрунтувала впровадження дискурсивно-трансдисциплінарної методики формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів. Дослідниця вважає комунікативну компетентність комплексним поняттям та стверджує, що навчальний педагогічний процес буде ефективним за умови створення ситуації дискурсу, взаєморозуміння, єдиного комунікативного простору, який би об'єднував увесь навчальний процес, спрямований на підготовку вчителя. У процесі навчально-педагогічного дискурсу відбувається взаємодія між викладачами та студентами з метою сприйняття нової інформації чи набуття досвіду. Він буде успішним, якщо матиме трансдисциплінарний характер [5]. Уважаємо, що дослідниця має рацію, оскільки комунікативну компетентність не можливо сформувати лише на дисциплінах мовної підготовки. Погоджуємося, що лише цілісний навчально-виховний процес спроможний розвинути мовну особистість педагога. Формування такої компетентності розтягнуте в часі, протікає через діалог усіх дисциплін, особливо, на нашу думку, базових методик, педагогіки й психології, культурології тощо. Поступово збагачується, активізується словник майбутнього педагога через засвоєння нових методичних термінів, розвивається його граматичний лад, зв'язне мовлення.

Сучасна школа орієнтує педагогів на спілкування за принципами суб'єкт-суб'єктної комунікації, пропорованої раніше В. Сухомлинським. За такої взаємодії здобувач освіти сучасної школи стає не об'єктом імперативного впливу та маніпуляцій, а повноцінним суб'єктом навчання, побудованого на принципах гуманізму. Таке духовне наповнення освітянського процесу передбачає його олюднення з метою проникнення в духовний світ учасників, рівність у взаємодії, повноцінний взаємовплив усіх сторін навчання й виховання. Реалізувати такі підходи можна насамперед через слово, адже воно є дієвим, визначає буття людини. Педагог словесно впливає на учасників навчального процесу, подаючи матеріал різних галузей. Змінюючи філософію спілкування, змінюється лексичне та граматичне наповнення вимовленого (свідомість визначає мовленнєвий зміст висловлювання).

У НУШ комунікативну компетентність визначають як ключову. Основними принципами педагогіки партнерства НУШ є повага до

особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра в стосунках; діалог-взаємодія-взаємоповага; розподілене лідерство; принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей). У процесі реалізації таких принципів змінюється мовленнєве оформлення створюваного тексту. Так, у спілкуванні уникаємо зайвих імперативів, намагаємося почути й зрозуміти дитину, адаптуємо висловлювання до сприймання інформації дітьми. Такі принципи взаємодії є складовою частиною комунікативної компетентності вчителя.

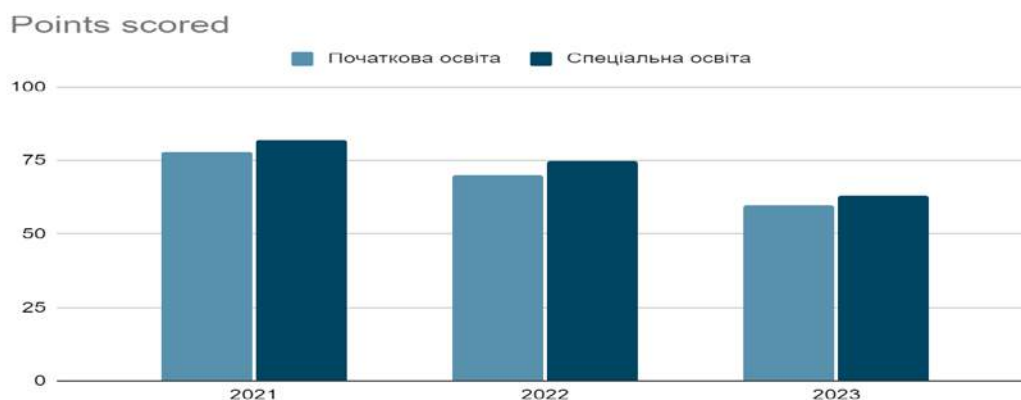
Викладене вище посилює важливість психологічного чинника в структурі комунікативної компетентності. Однак, на нашу думку, комунікативну компетентність слід розглядати не лише через спілкування (як уміння знаходити порозуміння, вибудовувати комунікативну стратегію), але й у системі когнітивного пізнання. Видимий акт комунікації є результатом сформованої у свідомості педагога системи світоглядних поглядів, здобуття різногалузевих знань, у тому числі й мовних, засвоєння загальнолюдських цінностей та знань з культурології, норм моралі тощо.

Суть викладеного є підставою для думки, що комунікативна компетентність – комплексне поняття, складовими якого є як психолого-педагогічні, так і лінгвістичні чинники. Погоджуємося з думкою С. Скворцової, яка розглядає комунікативну компетентність як “інтегративне особистісне утворення, що є композицією складових: емоційної, вербально-логічної, рефлексивної, лінгвістичної, мовленнєвої, інтерактивної, соціально-комунікативної, технічної, соціокультурної, соціолінгвістичної, предметно-змістової й інформаційної” [6]. Дослідниця виділяє п'ять компонентів у її структурі (індивідуально-особистісний, мовленнєвий, інтерактивно-практичний, полікультурний і предметно-інформаційний), характеризує кожен компонент через зазначені вище складові, описує зміст компетенцій (вважає їх базовими) через знання, уміння, навички, досвід діяльності й ціннісне ставлення до неї. Такий підхід вважаємо слушним, позаяк він розкриває внутрішню сутність аналізованого поняття, подає не лише видимі сторони комунікації, реалізовані вербально, а й розкриває приховані, базові компоненти. Особливо важливою для нас є думка, що складовою структури такої компетентності є мовленнєвий компонент, зокрема його лінгвістичний та мовленнєвий чинники. Водночас вважаємо, що змісту поняття більш відповідає термін “мовно-мовленнєвий”, адже в лінгвістиці поняття “мова” та “мовлення” не тотожні.

Отже, комунікація відбувається за допомогою мовних знаків. Мова – це той знаковий інструмент, через який відбувається взаємодія учасників процесу освіти. Через мову спілкування вербалізується. Чим досконалішим є знання мови, тим взаємодія є більш ефективною. Мовна система засвоюється педагогом не лише через мовленнєву практику, але передусім у процесі навчання теорії мови. Це обумовлює значущість вивчення лінгвістичних дисциплін майбутніми вчителями початкової школи. Таким чином, сформована мовно-комунікативна компетентність є одним із чинників готовності педагога до професійної діяльності, засобом реалізації його професійного потенціалу. Розвинені мовно-мовленнєві вміння є показником фахової культури й майстерності, ознакою розвинутого мислення педагога.

Наші спостереження за рівнем мовних знань студентів-вступників педагогічних спеціальностей (013 “Початкова освіта та 016 “Спеціальна освіта”) дають підстави для думки, що впродовж останніх трьох років знизився рівень знань з української мови. Здобувачам освіти перших курсів було запропоновано дати відповіді на тестові запитання для перевірки предметних знань усіх мовних рівнів – фонематичного, лексичного, морфологічного, синтаксичного. Ці дані стали підставою для перегляду підходів до формування мовної особистості педагога.

Рис. 1. Якісні показники знань студентів 1-го курсу за результатами вхідного тесту з дисципліни “Українська мова (за професійним спрямуванням)”

Необхідність формування мовно-комунікативної компетентності вчителя початкових класів зумовлюють особливості його професійної діяльності: педагог працює з мовною матерією – досліджує її на уроках мови та літературного читання, робить мовні узагальнення. Переконані, що мовна підготовка вчителя початкової та спеціальної освіти повинна

містити елементи філологічної освіти. Учитель початкової та спеціальної освіти має бути обізнаним з даними лінгвістики, мовознавства, літературознавства, фольклористики, текстології, риторики тощо.

Лінгвістичні знання всіх рівнів мови – основа комунікативно компетентного вчителя. Так, на фонологічному рівні передбачено вивчення понять “фонема”, “звук”, “наголос”, “склад”, засвоєння класифікації фонем, асиміляції, дисиміляції, чергувань фонем внаслідок словозміни й словотворення тощо. Учитель повинен вміти описати артикуляцію звуку, адаптувати такий опис до сприймання дітьми, зіставляти опозиційні дзвінки/глухі, тверді/м'які приголосні звуки, досконало знати анатомічні особливості мовного апарату людини, правила його гігієни тощо. Для корекційного педагога описані предметні компетентності теж важливі, оскільки головною метою логопедичної роботи, наприклад, при дислалії, є “формування в дитини вміння правильно (відповідно до літературної норми) вимовляти звуки мови в будь-якому за ступенем складності мовленнєвому матеріалі в різних умовах спілкування” [7], педагог повинен бути обізнаним у фонематичній природі – знати характеристику фонем, їх “ідеальне”, нормативне звучання. Особливо важливі такі знання в період навчання грамоти, коли звук та буква стають основними мовними одиницями, якими оперує дитина, навчаючись читати та писати.

Орфоепічні навички та знання орфоепічних норм сприятимуть правильному мовленню педагога, що є важливою умовою формування чистоти мовлення учнів. Важливо дотримуватися характерних для української мови орфоепічних норм, серед яких вимова дзвінких приголосних в кінці слова та всередині перед глухим (*дід, казка*), шиплячих твердих та напівм'яких (*ніч, чистити, кочівник*), нескладотворчих [у], [й] (*вовк, пішов, гойдалка*), голосного [о] перед наголошеним [у] (*зозуля, голубка*) тощо. Наслідування вимова педагога – одна з психологічних особливостей дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, водночас це один з найбільш раціональних прийомів навчання дітей правильному мовленню, оскільки сприяє навчанню відрізняти дефектну вимову від нормативної, формує правильний артикуляційний образ фонем, орфоепічні навички, фонематичний слух.

Робота над словом передбачає збагачення, уточнення, активізацію словника педагога. Багатий словниковий запас учителя посилить педагогічний вплив на вихованців, постійна робота з тлумачними словниками, словниками синонімів, труднощів слововживання, паронімів забезпечить якісну лексичну підготовку педагога. Водночас

важливо ставити за мету поповнити словниковий запас й учнів до п'яти слів на кожному занятті, на практичному рівні під час роботи над граматичними нормами слід також проводити лексичну роботу – працювати над синонімами, антонімами, паронімами української мови, тим самим сприяти уточненню й активізації словника дітей. Самоосвіта, постійний самоконтроль, поглиблення знань з методики, мови є ключовими чинниками розвитку мовлення педагога.

Уміння комунікувати з колегами, вихованцями, створюючи зв'язні тексти діалогічного чи монологічного характеру, – важливе комунікативне вміння педагога. Добре той навчає, хто сам знає. Учитель повинен уміти будувати зв'язні тексти відповідно до мети їх створення (розповідь, опис, міркування, есе), комунікативної ситуації та завдань спілкування (стиль мовлення). Важливим вмінням є структурування тексту, володіння навичками неконфліктного спілкування, культури усного та писемного мовлення, оволодіння основами ділового спілкування тощо. Цього навчають сучасна українська мова, риторика, українська мова (за професійним спрямуванням), практика усного та писемного мовлення, академічне письмо тощо.

Предметні компетентності, які формуються під час вивчення морфології та синтаксису, надважливі для вчителя. Уточнити, поглибити знання та навички з граматики, які стануть базою для дослідження мовних явищ під час професійної діяльності, – завдання вивчення тем цього розділу мови. Знаючи граматичні теми, вчитель зможе вправно визначити істотні ознаки граматичного поняття, а значить якісно здійснити аналіз мовних явищ.

Викладене вище є описом лише частини предметних компетентностей, які формуються впродовж вивчення сучасної української мови в студентів спеціальності “Початкова освіта”. Однак зважаючи на сучасні виклики в українському суспільстві, спостерігаємо недоречне, на нашу думку, скорочення аудиторних годин на мовні дисципліни, що суттєво знижує якість формування мовно-комунікативної компетентності. За нашими спостереженнями, аудиторна робота (чи навчання онлайн) у взаємодії викладача та здобувача освіти сприяє більш якісному засвоєнню матеріалу, оскільки забезпечує живу комунікацію, пояснення, виділення суттєвого, сприймання правильного взірцевого мовлення, систематизацію, узагальнення матеріалу тощо.

Висновки. Узагальнюючи, можна ствердити, що мовна підготовка вчителя початкової та спеціальної освіти має філологічну

спрямованість, триває впродовж усього періоду перебування здобувачів освіти в навчальному закладі. Це зумовлено особливістю педагогічної діяльності – окрім здатності якісно комунікувати, мова для вчителя є основою змісту мовно-літературної освітньої галузі [8]. Сформована на належному рівні мовно-комунікативна компетентність педагога є важливою частиною його професійного становлення, умовою реалізації в професії. Мовно-мовленнєва підготовка не є сталою, вона динамічна, перебуває в постійному розвитку, повинна піддаватися самооцінці та корекції. Педагог повинен прагнути постійного вдосконалення мовних знань та мовленнєвих навичок. Заклад освіти має сприяти формуванню мовно-комунікативної компетентності здобувачів освіти педагогічних спеціальностей через удосконалення освітньої професійної програми та навчальних планів. Така тяглість та відкритість до якісного здобуття мовно-комунікативних знань є ознакою належного фахового рівня освітянина та високого академічного рівня закладу освіти.

Література:

1. Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня вищої освіти – ступеня бакалавра – з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 013 Початкова освіта. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/013-Pochatk.osvita-bakalavr.28.07.pdf> (дата звернення 17.11.2023).
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ : Академія, 2004. 342 с.
3. Максимова О.О. Комунікативна компетентність вчителя початкової школи. *Молодь і ринок : щомісячний науково-педагогічний журнал*. Дрогобич : вид-во Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2016. № 5 (136). С. 59 – 63.
4. Заброцький М. М., Трохименко В. М. Діагностика сформованості та розвитку комунікативної компетентності вчителя. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 2000. № 1. С. 234-236.
5. Оліяр М. П. Методика формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, III(27), Issue: 51, 2015. С. 40-43
6. Скворцова С. О. Професійно-комунікативна компетентність учителя початкових класів : монографія / С. О. Скворцова, Ю. С. Вторнікова. Одеса : Абрикос Компани, 2013. 290 с.
7. Пінчук Ю. В. Основи методики виховання правильної вимови звука при дислалії. *Педагогіка та методики: спеціальний збірник спеціальний збірник наукових праць*. Київ, 2000. С. 43-49.
8. Ярова О. А., Скасків Л. В. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх фахівців математичної освітньої галузі. - *Вісник науки та освіти (Серія «Педагогіка»): 2023. № 3(9) 2023. С. 645-655.*

References:

1. Standart vyshhoji osvity Ukrainy pershogho (bakalavrsjkogho) rivnja vyshhoji osvity – stupenja bakalavra – z ghaluzi znanj 01 Osvita/Pedagoghika specialnosti 013 Pochatkova osvita. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/013-Pochatk.osvita-bakalavr.28.07.pdf/> [in Ukrainian].
2. Bacevych, F. S. (2004). *Osnovy komunikatyvnoji linghivistyky [Basics of communicative linguistics]*. Kyiv : Akademija [in Ukrainian].
3. Maksymova, O.O. (2016). Komunikatyvna kompetentnistj vchytelja pochatkovoji shkoly [Communicative competence of a primary school teacher]. *Molodj i rynek : shhomisjachnyj naukovo-pedagoghichnyj zhurnal – Youth and the market: a monthly scientific and pedagogical journal*, 5 (136), 59 – 63 [in Ukrainian].
4. Zabrocjkyj, M. M., & Trokhymenko, V. M. (2000). Diagnostyka sformovanosti ta rozvytku komunikatyvnoji kompetentnosti vchytelja [Diagnosis of the formation and development of the teacher's communicative competence]. *Visnyk Zhytomyrskogho derzhavnogho universytetu imeni Ivana Franka – Bulletin of Zhytomyr Ivan Franko State University*, 1, 234-236 [in Ukrainian].
5. Olijar, M. P. (2015). Metodyka formuvannja komunikatyvno-strateghichnoji kompetentnosti majbutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv [Methodology of formation of communicative and strategic competence of future primary school teachers]. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, III(27), Issue: 51, 40-43 [in Ukrainian].
6. Skvorcova, S. O., & Vtornikova, S. (2013). Profesijno-komunikatyvna kompetentnistj uchytelja pochatkovykh klasiv [Professional and communicative competence of primary school teachers]. Odesa: Abrykos Kompany [in Ukrainian].
7. Pinchuk, JU. V. (2000). Osnovy metodyky vykhovannja pravyljnoji vymovy zvuka pry dyslaliji. [Basics of the method of education of the correct pronunciation of the sound in dyslalia]. *Pedagoghika ta metodyky: specialjnyj zbirnyk specialjnyj zbirnyk naukovykh pracj – Pedagogy and methods: special collection special collection of scientific papers*. Kyiv, 43-49 [in Ukrainian].
8. Yarova O. A., Skaskiv L. V. Pedagogical conditions for the formation of professional competence of future specialists in the field of mathematical education. - *Bulletin of Science and Education (Series "Pedagogy")*: 2023. No. 3(9) 2023. P. 645-655.